

OPUSCULA ET TEXTUS

HISTORIAM ECCLESIAE EIUSQUE VITAM ATQUE
DOCTRINAM ILLUSTRANTIA

SERIES SCHOLASTICA

EDITA CURANTIBUS

M. GRABMANN ET FR. PELSTER S. J.

FASC. VII

LIBER DE SEX PRINCIPIIS GILBERTO PORRETANO ASCRIPTUS

AD FIDEM MANUSCRIPTORUM

EDIDIT

ALBANUS HEYSSE O. F. M.

MONASTERII 1929
TYPIS ASCHENDORFF

LIBER DE SEX PRINCIPIIS GILBERTO PORRETANO ASSCRIPTUS

AD FIDEM MANUSCRIPTORUM

EDIDIT

ALBANUS HEYSSE O. F. M.

MONASTERII 1929
TYPIS ASCHENDORFF

26072

Cum facultate superiorum ordinis.

Imprimatur.

Monasterii, die 9. Martii 1929

Meis,

Vicarius Episcopi Generalis

No. 1237

Praefatio.

1. Gilbertus Porretanus, natus Pictaviis c. a. 1076, primis decenniis saeculi duodecimi philosophiae studuit Carnoti sub Bernardo Carnotensi, theologiae Lauduni sub magistris celeberrimis Anselmo Laudunensi et Radulpho. Deinde factus Scholasticus ecclesiae Carnotensis, ibi scholam tenuit (ab anno fere 1126 usque ad annum 1137), deinde Parisiis dialecticam et theologiam docuit. Anno 1140 interfuit concilio Senonensi, in quo Abaelardus damnatus est. Anno 1142 episcopus Pictaviensis eligitur. Praesidente Eugenio papa III et adstante S. Bernardo doctrina eius bis examinata est, primum in Synodo Parisiensi (anno 1147), ubi nihil contra eam decisum fuit; deinde, in Synodo Rhemensi (anno 1148), ubi Gilbertus subscripsit professioni fidei sibi ab episcopis Galliae propositae. Obiit Pictaviis 4 septembris anni 1154 et sepultus est in ecclesia S. Hilarii. Calvinistae sepulcrum eius violarunt ac ipsius ossa combusserunt.

2. Inter scripta Gilberti, quorum plura usque adhuc inedita sunt, praecipuum locum apud Scholasticos tenent Commentarii in Psalmos et in Epistolas S. Pauli, Commentarius in Boethium De trinitate atque Liber de sex principiis. Hic tractatus, quem denuo edendum suscepimus, continet ulteriorum inquisitionem in ultima sex praedicamenta, de quibus Aristoteles in Categoriis obiter tantum agit. Est autem notandum nondum plane constare de genuinitate tractatus. Ab Alberto quidem Magno primum, quantum hodie scimus, Gilberto tribuitur; ex altera tamen parte saeculo 13. saepissime sub nomine Aristotelis affertur vel sine nomine omnino. Restat praeterea aliquod dubium, num caput VIII ab initio pars libri fuerit, cum ille verbis capituli VII. „Hec quidem de principiis dicta sufficiant; reliqua autem in eo volumine quod De analiticis est quaerantur“ desinere videatur atque etiam ea quae hoc capite dicuntur minus cum reliqua parte cohaereant et incompleta sint. De facto Cod.

Ambrosianus B. 87 sup. f. 54^v et probabiliter etiam plures alii verbis supra allatis desinunt. Hoc etiam suspicionem aliquam de genuinitate capituli ingerit, quod textus ex libro De generatione et corruptione affertur, cum tamen hic liber temporibus saltem Gilberti nondum notus fuisse videatur.

3. De indole tractatus notat Albertus Magnus¹: „Sicut autem in Praedicamentorum libro secuti et prosecuti sumus scientiam Aristotelis, sic in hoc libro sequimur Gilbertum Porretanum, qui ea (quae de sex principiis dicuntur) invenit et composuit ad faciliorem intelligentiam eorum quae in libro Praedicamentorum succinte dicta videbantur, quae quamvis omissa esse potuissent, tamen propter utilitatem studentium hunc laborem assumpsimus. . . . Quaeritur autem quare haec sex principia dicuntur, cum alia quatuor, de quibus dictum est in libro Praedicamentorum, praedicamenta sint vocata. Multi quidem multas assignaverunt rationes: secundum enim Porretani doctrinam decem prima genera sunt decem rerum principia, in quibus stat omnis resolutio, et quae sunt primae essentiae sua essentialitate constituentes, et quae suae communitatis ambitu omnia continentes quae ordinabilia sunt ad praedicati et subiecti determinationem. De quorum coordinatione, ut diximus, in prima parte logicae est tractandum, eo quod ratio non colligit nisi quae ante posuit, nec componit nisi quae ante ordinavit secundum comparabilium rationem. Propter quod ratio, qua fit ordinatio, primum in Porphyrio tradita est. Ordinatio autem, prout esi in ordinatis, traditur in scientia libri Praedicamentorum, et in scientia Sex principiorum, et in scientia Divisionum.

4. Opusculum, quanti haberetur saeculis 13 et 14 iam inde apparet quod in decretis nationis anglicanae anni 1252 [Denifle-Chatelain, Chartularium Universitatis Parisiensis 1, 228 n. 201] et totius facultatis artium anni 1255 [l. c. 1, 278 n. 246] inter illos libros philosophiae enumeratur, qui a magistris omnibus legendi et a studentibus audiendi erant. De facto liber in illis manuscriptis, quae Organum Aristotelis continent, saepissime invenitur. Inter alios Albertus Magnus, Antonius Andreae, Walterus Burleigh tractatum interpretati sunt.

¹ Liber de sex principiis tr. 1 c. 1. Opp. omnia I, Paris 1890, 305.

5. Editiones, ante annum 1496 factae, praebent lectionem codicibus conformem. In ea vero quam curavit Hermolaus Barbarus inter opera Aristotelis Venetiis 1496, antiqua lectio stylo humanistico reformata seu potius ita deformata est, ut vix ibi inveniri possint textus, prout a Scholasticis afferuntur. Hanc reproduxit Migne in Patr. Lat., t. 188, c. 1257—1270. Aliam denique editionem iuxta antiquam lectionem habemus inter Opera omnia Aristotelis, apud Iuntas, Venetiis 1552, tom. I, ff. 31^r—34^r.

6. Codices a nobis adhibiti sunt sequentes:

F. Florentiae Bibliothecae Laurentianae S. Crucis, Plut. 11, Sin., cod. 3, saec. 13, ff. 36^v—44^v.

M. Monachii Bibliothecae Status cod. lat. 16123, saec. 13—14, ff. 29^r—25^v.

U. Bibliothecae Vaticanae cod. Urbinas lat. 1312, saec. 13, ff. 22^r—28^v.

7. Bibliographia de vita Gilberti Porretani et de tractatu Sex principiorum:

C. Prantl, Geschichte der Logik im Abendlande 2, Leipzig 1861, 215—227.

B. Hauréau, Histoire de la Philosophie Scolastique 1, Paris 1872, 447—478.

E. Vacandard, Vie de Saint Bernard 2, Paris 1895, 327—343.

A. Clerval, Les écoles de Chartres au moyen-âge, Paris 1895, 163 sqq.

M. Grabmann, Die Geschichte der Scholastischen Methode 2, Freiburg i. Br. 1911, 108—138.

P. Duhem, Le système du monde 3, Paris 1915, 194—197. Dictionnaire de Théologie Catholique 6, 1920, 1350—1358 ad vocem Gilbert de la Porrée (F. Vernet).

M. de Wulf, Histoire de la Philosophie Médiévale 1, Louvain 1925, 156—159.

Ueberweg-Geyer, Die Patristische und Scholastische Philosophie, Berlin 1928, 238—242.

Incipit liber sex principiorum.

Caput I. De forma.

1. Forma est compositioni contingens, simplici et invariabili essentia consistens. Compositio etenim non est, quoniam a natura compositionis seiungitur. Com-⁵ positionum enim unaqueque alteri adveniens compositioni, maiorem se coniunctam quodam modo efficit. In forma autem hoc minime est. Nam in eo quod corpus album est non dicitur maius aut minus seipso non albo; nec si non album intelligatur, destructio¹⁰ compositionis vel minoratio aliqua facta est, sed alteratio sola. Quoniam autem in aliis contingit fortasse idem proferri, convenienter esse additum extimo in-
variabili consistens essentia. In anima enim alteratio contrarietatis invenitur, ut tristitie et gaudii.¹⁵ Set quoniam, ut aiunt quidam, simplicitati, nulli vero variationi subiecta est, ut ea que est anima mundi, dissocians hanc ab omnibus, addidi compositioni contingens. Erit ergo terminus forme dicta diffinitio; neque enim superfluum neque minus continere, si²⁰ quis subtiliter investigaverit, reperietur.

2. Habet autem dubitationem ex precedenti utrum

1 Incipit—princ. *om FM* 5—6 compositio *M* 6 enim
om M 6—7 compositionem *M* 8 [autem] enim *F* est]
contingit *F* non est *U* 9 corpus album est] contingit corpus
album esse *F* maius] magis *F* aut] vel *M* 11 vel] nec *F*
13 esse *om M* 17 subiectum *M* 19 ergo] autem *F*

nulla forma variabilis sit. Hoc autem videtur ut in
 pluribus. Nam eadem oratio veri et falsi est suscep-
 tiva et albedo claritatis et obscuritatis et ratio eius
 quod est in re et non est. Set non est ita. Nam
 5 nichil differt albedinem claram esse quam suscipiens
 clarum dicere. Non est autem oratio eadem contra-
 riorum susceptiva, nec ratio eius quod in re est et
 non est; sed „orationes sunt note earum que in anima
 sunt passionum“¹. De hiis autem alibi dictum est.
 10 3. Substantiale vero est quod confert esse compo-
 sitioni ex quadam compositione ut in pluribus; quod
 impossibile est deesse, ut ratio et sensus sive horum
 similia, ut continuum et discretum. Hoc autem erit
 ut materia, illud vero ut forma, ut corpus quidem
 15 materia est hominis, anima vero forma. Erit itaque
 substantiale ut est corpus, homo atque ratio. Haec
 autem in hiis que de Categoriis² dicta, expedita sunt.

4. Videtur autem forma quedam a natura esse,
 quedam ab actu. Ratio vero a natura est, calor vero
 20 et passio quedam in actu consistunt. In quibusdam
 autem dubitatio utrum a natura an ab actu incipiant,
 ut in figura incisionis; nam nichil additionis fit, sed

¹ Pertharmenias c. 1, ed. Bekker 16 a 3. Sunt ergo ea quae
 sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae. Trans-
 latio Boethii ed. Meiser, Lipsiae 1877, 3; ML 64, 297.

² De categoriis c. 6, 3 b 33—4 b 19; ML 64, 196—199.

1 invariabilis FM videtur ut est M om F 4—5 nam
 nichil nichil enim F 5 differt dicere M esse dicere F
 6 autem enim M eadem om FM 7 et vel FM 8 oratio-
 nes om M 10 vero enim F 11 compositione compositi F
 12 deesse rei F 13 autem vero FM 14 illud vero vel U
 quidem om F 16 ratio rationale F 17 de Categoriis dicta
 dicta sunt de categoriis M dicta om F 19 quedam vero F
 vero etenim F om M calor vero calor autem F color vero U
 20 et om U consistit U 21 autem dubitatio vero dubium
 est F an vel U

separatio quedam partium. Dico autem figuram esse a natura, sentiri vero ab actu. Sed etiam que conjunctionis est, ab actu est, ut domus. Manifestum est autem de hiis. Sed in hiis que in pluribus sunt palam non est. Nam ea que in pluribus sunt, in actione esse impossibile est. A natura autem non videntur fieri, quoniam ea que a natura sunt, a creatura pre-existente sumunt principium. Palam vero est creaturam non esse; nichil enim rationis omnino, quare huiusmodi creature sint, poterit assignari. Natura igitur in hiis occulte operatur. Nam sicut ex plurium partium coniunctione constitutio quedam priorum excedens quantitatem efficitur, sic singularium discretione unum quiddam intelligitur eorum excedens predicationem. Quapropter communitas omnis naturalis est, quia ex singularitate procedit, que creationi coequatur. Subtiliter autem speculantes sicut naturam etiam in actionibus latenter operari invenimus, sic creaturarum creatorem in natura ex actu. Numero etenim naturam stabilivit. Sed hec hactenus alterius considerationis sunt.

5. Formarum vero alia quidem est in subiecto et de subiecto dicitur, ut scientia in subiecto quidem est,

2 sentiri] sensum *F* sed ea *F* etiam *om M* 3 ab
actu] actus *F* 4 in 1 et 2] de *F* 6 videtur *MU* 7—8 pre-
existente] existente *U* 8 est] in hiis *F* 9 enim] est *M*
10 sunt *F* assignari] explicari *FM* 11 igitur] enim *F* 12 par-
tium *om FM* 13 sic et *F* 14 quiddam] quoddam *M* intel-
ligimus *M* 15 omnis a principio intrinseco naturalis *M* 16 quia]
quoniam *M* quia omne quod ex *U* ex] a *F* coequatur]
adequatur *U* 17 etiam *om F* 17—18 etiam in actionibus
latenter] in actione *M* 19 creatorem] creationem *M* ex actu
numero] et actu *M* 20 stabilivit Deus *U* 20—21 alterius
enim inquisitionis sunt sive considerationis *F* 22 alia qui-
dem] aliqua *F* alia *M* 23 in subiecto quidem] que in sub-
iecto *M*

ut in anima, et de subiecto dicitur, ut scientia de
 grammatico. Quedam vero in subiecto est, de sub-
 iecto vero nullo dicitur, ut albedo Sortis. Similiter
 autem in hiis quaecumque formarum sunt individua.
 5 Quedam vero dicuntur de subiecto, in subiecto autem
 nullo sunt, ut rationale atque mortale. Eorum vero
 que in subiecto sunt et de subiecto indicibilia sunt,
 alia sunt sensibilia, alia insensibilia. Sensibile vero
 id est quod sensu comprehenditur, ut albedo, sonus,
 10 sapor, odor, calor, percussio et dulcedo; insensibilia
 vero que ratione comprehenduntur, ut disciplina.
 Simpliciter autem nichil eorum que de subiecto di-
 cuntur sensibilia sunt. Manifestum est autem ex hiis
 que proposita sunt quoniam quedam sunt sita alicubi,
 15 ut nigredo in oculo, quedam vero difficile est assi-
 gnare, ut scientia, paternitas, filiatio, nisi fortasse in
 generantium et componentium complexione. Singulum
 vero eorum que dicta sunt incomplexionis eius, que
 in voce est, notatio est, hoc vero erit vel subsistens
 20 vel contingens. Eorum vero que existenti contingunt
 singulum aut extrinsecus advenit aut intra substan-
 tiam simpliciter consideratur, ut linea, superficies,
 corpus. Ea vero que extrinsecus contingunt, aut actus

1 ut₁ om F scientia om M 2 ut de grammatica F
 3 vero] autem FM 4 in hiis] in aliis F et hiis U sunt in-
 dividua] sunt individue F individue U 5 vero om M in sub-
 iecto autem] et in subiecto U 6 atque om F 7 sunt om M
 et om U subiecto autem U 9 id om M ut est F sonus]
 sonus F 10 odor calor] color U et om FM insensibilia
 vero sunt que M insensibilia que F 11 comprehenduntur om U
 12 nichil] dico horum nil M 12 eorum] horum F 12-13 di-
 cuntur] sunt M 13 est om U 14 sunt₁ om M 15 vero]
 enim U est] erit F 16 paternitas et U fortasse] forte F
 18 vero eorum] autem horum F 19 notatio est] notatione M
 notatio U vel om U 20 existenti] subsistenti M 21 intra]
 infra F 22 simpliciter om M 23 que quidem U contingunt]
 est exigunt U

aut pati aut dispositio aut esse alicubi aut in motu aut habere necessario erunt. Sed de hiis que subsistunt et que solum in quo existunt exigunt, in eo qui De cathégoriis inscribitur libro sufficienter disputatum est; de reliquis vero continuo dicetur. 5

Caput II. De actione.

6. Actio vero est secundum quam in id quod subicitur agere dicimur, ut secans quis in eo quod secet agere dicitur. Est autem alia quidem anime, alia vero corporis. Differunt autem, quoniam ea que corporea est, movens est necessario id in quo est; idem corpus est agens et est mobile; anime vero actio non id movet in quo est, sed coniunctum. Anima enim, dum agit, immobilis est, movet autem corpus. Anima vero immutabilis permanet, quoniam quidem nec [mo-
vetur] secundum locum neque secundum aliorum motum quemquam nisi secundum alterationem. Non enim crementum suscipiendo movetur neque diminuendo neque ad oppositum locum transeundo; locus enim corpus est, anima vero non corpus. Impossibile
vero est non-corpus corpore moveri. Quare nullam loci anima suscipit mutationem; solum enim corpus in eo quod de loco ad locum transit movetur. Hoc autem in quibusdam dubitabile apparebit. Speculo 15

1 motu] mora *F* 4 de om *F* liber *U* 5 continue *M*
dicendum est *F* 7 vero om *M* 8 secet] secat *F* 9 agere]
om *F* secans *M* animi *U* 11 id] corpus *M* idem enim
corpus et quod agens est mobile est *M* idem enim et quod
agens corpus mobile est *F* 13 id] illud *M* enim] autem *M*
15—16 movetur *deest quidem in his codicibus, sed postulatur*
per contextum et habetur apud Albertum tr. 2 c. 3 in F glossa
interlin. scilicet movetur anima 17 nisi forte *F* 18 incremen-
tum *F* 18—19 diminuendo] decrescendo *M* 20 vero] autem *FM*
non est *F* 21 vero est] est enim *FM* corpore] corporaliter *M*
22 anime *M*

enim immobili permanente, imaginis motus fieri videtur ad oppositi mutationem. Impossibile ergo erit solvere concessio quod ibi vere forma existat. Si vero non est, incredibilis error putabitur vulgo, licet in-
 5 convenientius sit dicere.

7. Scire autem oportet quod omne quod in motu est, actio est; moveri etenim actio est. Si quid igitur movetur, agit necessario. Omnis ergo actio in motu est, omnisque motus in actione firmabitur. Proprium
 10 igitur actionis est in motu esse, sicut proprium motus est in actione esse. Et in hiis quidem actionibus, in quibus generatio est aliqua, palam est. De hiis vero que corrumpuntur fortasse obicitur. Nam qui destruit, in motu est. Nichil autem agere videtur, nam nichil
 15 efficitur, sed quod factum est destruitur. Dico autem actionem non quid, sed in quid agat, exigere. Non est autem motus actio, sed quale; quiescere enim quale est. Quare et motus quidem quale erit; simpliciter enim quecumque contrariorum oppositionem susci-
 20 piunt, eiusdem recipiunt generis predicationem.

8. Naturalis vero proprietas actionis est passionem ex se in id quod subicitur inferre. Omnis enim actio passionis effectiva est, omne passionem inferens actio est; contingit enim actionem ex actione effici.
 25 Actio enim eius quod per se movetur, eius actionis que per aliud generativa est; actio enim ab animali

1 etenim M 2 oppositi rei F ergo vero M 4 esset
 in vulgo error incredulus putabitur M 4—5 a vulgo licet igitur
 quod convenientius F 6 quod quoniam M 7 actio in actione M
 si quid igitur si quis igitur F ergo si M 8 ergo autem F
 igitur M 9 est om M omnisque quia F confirmabitur F
 11 et om F 11—12 in quibus om U in₂—est ex quibus
 generatio fit M 12 est₂ om U 19 enim autem FM 22 id
 eo F enim om M 23 omnemque F omneque M 24 enim
 tamen FM effici existere F 25 quod quia F 26 aliud est M

illata, ab ea que est animalis principium sumit. Nichil tamen interest sive facere sive pati eius quod ab animali agere est principium dicatur, etsi actus quidem principium primordiale sit, pati vero permixtum. Quamobrem actionis et passionis actus generativus 5 est; facere vero id quod quale est ex se gignit. Qualitas etenim calor est, efficit autem eam que calefacere est actionem. Qualitatum vero particularium positio effectrix est et quantitatum; asperum enim et lene et similia qualia sunt, linea vero, superficies, soliditas 10 quantitates sunt. Universaliter autem hec a situ substantiam et generationem habent. Quantitas autem quantitatis effectrix est, ut longitudinis linea, planum latitudinis, altitudinis vero solidum corpus; qualitas autem qualitatis, ut caliditatis calor. Situs autem 15 efficit agere et pati — in dispositionis namque compositione quedam generatio simplicium fit, quam in motiva actione consistere necesse est —; quando vero tempus, ubi vero locus, habere autem corpus. Ea enim que circa corpus sunt habere dicuntur; eorum 20 vero que in subiecto non sunt individuorum corruptio quidem in primis, generatio vero in hiis que de ipsis predicata sunt, ea a quibus nulla est omnino predi-

1 animalis] animal *M* 2 facere] agere *M* pati animal
 eius *M* pati animalis est quod *F* 3 est] dicitur *F* 3—4 qui-
 dem primordiale sit principium vero permixtum *M* 7 est *om U*
 9 effectiva *U* 9—10 asperitas vero et lene et similia *F* aspe-
 ritas etenim et similia *F* 10 vero et superficies et soliditas *FM*
 11 universa *F* 11—12 subsistentiam *F* 13 effectrix est *om U*
 14 qualitas effectrix est qualitatis *M* 15 autem] est *F*
 16 efficit *om FU* 18—19 quando vero tempus] est autem
 quando in tempore *F* 19 vero autem *F* 20 enim] igitur *M*
 haberi *F* dicuntur] dicimus *M* 22 primis est *M* in hiis]
 eorum *F* 22—23 que post primorum constitutionem consistunt
 eorum que *M* quod *F* *exp.*

catio, ut omnes quidem homines eius hominis qui communis est et universalis.

9. „Recipit autem facere et pati contrarietates et magis et minus“¹. Secare enim ad plantare contrarium est, et urere ad humidum quidem facere contrarium. Et calefieri magis et minus dicitur et infrigidari et siccari et humidum fieri et tristari et gaudere magis et minus dicitur².

Caput III. De passione.

10. Passio autem est effectus illatioque actionis, secundum quam hec quidem patiuntur, illa vero minime, secundum quod quedam animantiora sunt quibusdam, ut animantius quidem brutum arbore est, animantius vero rationale irrationali. Omnia vero que de generatione dicta sunt, eadem etiam dici possunt de ea que in rebus est actione; quedam vero prolatione non recta sunt, sed transmutatione.

11. Est autem pati eorum que multipliciter dicuntur; anime enim actionum unaqueque passio dicitur, quas quidem sub actione locavimus, ut amor, odium, tristari, gaudere, que omnia passibiles actiones anime appellamus. Dicitur quoque passio quod in naturam

¹ De categ. c. 9, 11 b 1. Suscipit autem facere et pati contrarietatem et magis et minus. Transl. Boethii ML 64, 261.

² Cf. De categ. c. 9, 11 b 6—7. Et calefieri magis et minus, et contristari magis et minus [suscipit]. Transl. Boethii l. c.

1 eius quidem *F* 3 contrarietatem *F* 4 enim] autem *M*
5 et om *M* 5—6 quidem facere contrarium et] facere est contrarium *F* contrarium est facere *M* 6 calefieri om *M* minus quidem *U* 7 et, om *F* 8 et magis et *M* 10 autem om *U* illatio quoque *M* 12—13 quibusdam om *M* 13 brutum animal *F* 15 eadem etiam] ea et *F* 16 quedam] que *U* 17 sunt om *M* transmutatione] in transumptione *M* 18 autem] enim *ML* 19 unumquodque *F* 21 vel gaudere *M* 22 quoque] autem quidem *F*

agit, ut morbus, febris et egritudines et reliqua que qualia dicuntur: passio vero est, ut dictum est, prima actionis generatio. Non est autem in agente passio, sed in eo quod agitur et operantis actum suscipit; percutiens enim pati non dicitur, sed materia ictum⁵ suscipiens. Et de passione hec dicta sufficiant. Ea autem que nunc relinquuntur, in eo qui est De generatione libro tractata sunt¹.

Caput IV. De quando.

12. Quando vero est quod ex temporis adiacentia¹⁰ relinquitur. Tempus autem quando non est. Utriusque autem ratio coniuncta est, ut tempus quidem preteritum quando non est. Effectus autem eius et infectio, que est secundum quam aliquid dicitur fuisse, quando quidem est. Instans quoque quando non est,¹⁵ sed secundum quod equale vel inequale est; eius autem effectio, qua aliquid dicitur nunc et in instanti esse, quando est. Futurum similiter tempus quando non est, sed id quod futurum est, quoniam contingere necesse est, secundum quod aliquid dicitur futurum²⁰ esse. Est igitur quando aliud quidem ex eo quod

¹ Albertus Magnus De sex princ. tr. 3 c. 2 putat nomine De generatione intelligi caput praecedens De actione. Sed verisimilius videtur esse sermo de libro Aristotelis, qui inscribitur De generatione et corruptione. Nam Boethius in suo commento in Categorias cap. De facere et pati (ML 64, 262) explicite refert ad librum Aristotelis.

2 dicuntur] dicta sunt *U* vero *om F* 4 eo *om FM*
 eo quod *FM* 5 etenim *M* materia] que est *M* ictum]
 actum *U* 6 quidem hec *M* dicta *om U* 7 autem *om F*
 8 libro tractata sunt] est tractatum *M* liber tractantur *F* 14 que]
 quando *F* 16 sed *om M* 17 effectio] affectio *FU* qua]
 secundum quam *M* 19 est₂ *om U* 20 est quando *F* 21 quidem]
 quoniam *F*

abiit, aliud vero ex eo quod instat, aliud vero ex eo quod contingere necesse est. Dictum est autem in Cathegoriis¹ preteritum et futurum quantitates esse, et quod maius est, continuari ad presens. De pre-
 5 terito autem hoc dictum est, non quod in substantia permaneat, sed quoniam in excessu suo nondum preteriiit; de futuro vero quoniam necessarium est contingere quod tantum est ac si instaret. Nulla enim differentia est in eo quod permanet et quod futurum
 10 est et quod nunc abiit. Quamobrem de futuris agitur et secundum ea aliquid dicitur et nuncupationem ut existentium sortiuntur, ut sol orietur cras, cras erit navale bellum, heri obiit Sortes. Et aliquid dicitur secundum tempus id quod futurum est, eo quod na-
 15 scitur futurum necessario de eo quod est, ut Callias disputabit cras aut non disputabit: ‚disputabit‘ enim futuram actionem significat. Nichil autem est quod in substantia adhuc sit.

13. Differt autem quando ab eo quod ubi est, quoniam
 20 in quocumque tempus est vel erit vel fuit, in eodem et quando est vel erit, quod secundum tempus dicitur. Quando enim quod ex instanti est, cum ipso instanti est; quando vero ex eo quod abiit et quod futurum

1 De categ. c. 6, 5a 6—8. Talium est autem et tempus et locus; praesens enim tempus et praeteritum et futurum copulat. Transl. Boethii, ML 64, 205.

1 ex eo om U 2 autem] enim F 3 in hiis quę de cathegoricis M in cathegoricis F 4 continuari] continuans U
 continuas quantitates esse M 6 excessu] effectu F 7 successu M
 excelsu U 8 illud quod F 9 tantum] tandem FM 10 de] et de FM
 11 ut om F 12 existentia M 13 cras ut cras F 14 ut Tellias F
 15 aut non disputabit om M 16 aut] vel F 17 disputabit om F
 18 adhuc om F 19 autem] enim FU 19-20 etiam in F
 21 erat vel fuit F 22 erit M add poster. erit 23 secundum illud
 tempus M 24 enim] autem M 25 instanti insinuat in eodem est M
 26 et] vel M

est, nunquam simul erunt. Ubi autem et locus, a quo fit, nunquam in eodem; ubi enim circumscriptio est, locus autem in complectente. Distat autem quando, quod ex preterito est, ab eo quod ex futuro procedit, quoniam quando, quod ex preterito est, posterius est; 5 quod vero ex futuro est, prius preterito est. Quando autem unum et idem, primum quidem ex futuro est, secundum ex presenti, posterius vero ex preterito, quemadmodum et tempus primum nunc quidem futurum est, postea vero presens, deinde preteritum. 10

14. Sicut autem et tempus quidem aliud compositum, aliud vero simplex — est autem compositum quod in composita actione consistit, simplex vero quod cum simplici actione — ita et quando aliud quidem simplex, aliud vero compositum. Simplex est quod in 15 momento esse et nunc esse, compositum vero, ut in hora et in die et in ebdomada et similibus. Amplius autem quemadmodum et temporis partes sine mora succedunt, similiter et quando; quando namque preteriti et futuri ad presens copulative reducuntur. 20 Distat autem tempus ab eo quod quando est, quoniam secundum tempus aliquid mensurabile est, ut annus quidem tempore dicitur diurnus et motus multus dici-

1 erunt *om M* et a *F* 2 eodem simul *M* in circumscriptione *M* 3 autem] quidem *M* complectente] circumplectente *F* complectente est *M* 4 ex] a *M* 5 quod ex futuro est *U* est posterius est] posterius futuro *F* 6 preterito *om M* 8 secundum] secundo vero *M* presenti] precedenti *U* posterius est *U* 11 sicut est *F* 13 vero quod cum] quod in *U* 14 actione recedit *FM* quidem *om FM* 15 vero *om FM* est quod] quidem ut *F* 16 et non esse dico *M* vero] autem *FM* 16—17 ut in die, hora, ebdomada et in similibus *F* ut esse in hora et die, ebdomada *M* 18 et *om M* sibi sine *M* 19 sic similiter *F* quando namque *om U* quando] quando quippe *F* 20 futurum *U* 21 autem et *F* est] dicitur *M* quoniam] quod *F* quando *U* 22 commensurabile *M* 23 tempore] secundum tempus *U* et qui dicitur *F* diurnus *F*

tur eo quod multo tempore permaneat. At secundum quando nichil mensurabitur, sed aliquando esse, et secundum idem temporale et variabile pronunciabitur.

15. Inest autem quando non suscipere magis et minus; non enim dies a die magis et minus dicitur nec unus diuturnior altero. Similiter autem et de aliis. Quare omni quidem quando non inest magis et minus.

Quando quoque nichil est contrarium. Etenim quando ex presenti est unum et idem ei quod ex preterito et futuro est. Impossibile est autem duas de eodem predicari contrarietates individuo. Amplius autem contraria nunquam in eodem individuo simul erunt. Quando autem quod secundum presens et preteritum et futurum est, insimul in eodem sunt; idem namque quod est fuisse verum est et permansurum. Contrariorum vero ratio est nunquam in eodem simul existere neque de eodem individuo dici in eodem tempore; quare contrarietas in eo quod quando est non enunciabitur.

20 16. Est autem quando in omni eo quod incipit esse, ut corpus quidem universum aliquando est et in tempore; suscipit enim temporum alterationem; alteratur enim corpus in estu, yeme, vere et autumno.

1 at] vero *F* 2 mensuratur *FM* sed secundum aliquando dicitur esse *M* esse et] dicitur aliquid esse at *F* 3 variabile esse *U* pronunciatur *F* 5 dies a die] dies vel diuturnus a die vel a diuturno *F* 6 nec unus] vel unus *F* nec annus dicitur *U* altero] alia nec minus quidem diuturnus alio *F* et om *F* 7 non inest] inest secundum *F* inest non dici *M* 8 quoque] quidem *F* 9 quando quod ex *F* quando quod est ex *M* ei quod ex] de *F* 10 et de *F* est₁ om *F* erit *M* 12 individuo om *FM* insimul *F* 13 presens tempus *U* 14 simul *F* 15 est] om *U* 16 ratio] rationis *M* individuo *U* 17 existere] consistere *M* dici] predicari *M* 19 annunciabitur *F* 20 incipit cepit *F* incepit *M* 21 quidem om *U* et om *U* 22 alterationes *F* 23 enim] autem *MU* estu] estate *M*

Similiter autem et anima secundum instrumenti complexionem; quidam enim acutius in autumpno, quidam in yeme, quidam in vere et quidam in estate secundum instrumenti complexionem speculantur. Anima enim coniuncta corpori complexionem imitatur corporis, ut 5 qui aride et gelide complexionis dementiores seipsis in autumpno sunt sepe; quibus vero sanguis principatur, in vere. Similiter autem et de aliis secundum similitudinem complexionis animalium et temporum. Erit igitur in tempore quidquid, temporum suscipiens 10 variationes, alteratur secundum tempus. Huiusmodi vero sunt que dicta sunt; de paucis autem vel de nullis aliis erit dicere.

Caput V. De ubi.

17. Ubi vero est circumscriptio corporis a loci cir- 15 cumscriptione procedens, locus autem in eo quod capit et circumscribit. Est igitur in loco quicquid a loco circumscribitur. Non est autem in eodem locus et ubi, sed locus quidem in eo quod capit, ubi vero in eo quod circumscribitur et complectitur. Videtur 20 autem non omni adesse. Anima enim nusquam est; nullum enim occupat locum nec implet. Animatum

1—2 Similiter — complexionem] sic similiter et in anima *F*
 1 anima] animal *U* 1 secundum instrumenti complex. *om M*
 2 etenim *FM* in autumpno quidam *om M* 3 in, *om M*
 et *om F* 4 strumenti *M* 5 corpori—corporis] complexiones
 imitatur *F* imitatur] concomitatur *M* 5—6 ut quidem arida
 et gelida complexione sunt deteriores seipsis *M* 7 vero et *F*
 7—8 principatur] predominatur *F* 9 complexionis *om M* tem-
 porum] temporis *F* 10—11 suscipiens est variationes alteratur
 enim *F* suscipiens est variationem et alteratur *M* 11 variatio-
 nes] mutationem *U* secundum corpus et *F* 12 vera *F* vel]
 aut *F* 13 erit dicere] conveniens erit proferre *M* dicere]
 proferre *F* 17 capit est et *F* 18 est *om M* in eodem]
 idem *U* 19 sed locus quidem] locus autem *F* locus siquidem *M*
 23 nec implet *om U*

namque aliud capere potest, nunquam autem contin-
gere palam est occupatum aliquo locum aliud capere
et complecti posse occupante permanente. Granum
etenim modio adveniens non posset retineri, aëre quo
5 implebatur quiescente; aëre autem expulso granum
utique accipitur. Nequaquam ergo duo simul in eo-
dem esse poterunt nec idem in diversis; quamobrem
neque anima quidem localis erit cum nullatenus locum
occupet. Similiter autem et quecumque a corporis
10 ratione discedunt loci circumscriptione carent.

18. Movet autem quis forte questionem idem esse
in diversis et pluribus concludens. Etenim vox in
auribus diversorum est. Vox autem, si aer non est,
esse non potest, quia aer in auribus diversorum est,
15 quare et corpus quidem in diversis locis est. Vox
una et eadem omnino in diversis quidem aëris parti-
bus esse non potest. Concedentibus itaque nobis
unam et eandem vocem omnino in diversorum auri-
bus sentiri, utique et confiteri oportet unam et eam-
20 dem omnino aëris particulam ad diversorum aures
pervenire. Simpliciter autem unum et idem totum in
pluribus impossibile est inveniri. Quamobrem et con-
cedere cogimur vel diversa quidem in pluribus audiri

1 namque autem et <i>F</i>	2 occupatum quidem <i>F</i>	5 qui-
escente permanente <i>M</i>	autem igitur <i>F</i>	6 accipitur reci-
pitur <i>F.M</i>	ergo enim <i>F</i>	autem <i>U</i>
unum in diversis locis <i>F</i>	8 quidem <i>om F</i>	cum et <i>U</i>
om <i>U</i>	10 ~~discedant~~ differunt <i>F</i>	dislinguntur <i>M</i>
om <i>M</i>	12 et <i>om U</i>	etenim quod vox una <i>F</i>
aer non sit <i>F</i>	14 potest quia poterit quare <i>M</i>	quia - est
om <i>F</i>	15 quidem <i>om F</i>	16 una autem una <i>F</i>
omnino <i>om F</i>	quidem <i>om F</i>	17 itaque quibus <i>U</i>
19 sentire <i>M</i>	sentiri vel audiri <i>U</i>	et <i>om U</i>
19 20 et eandem omnino <i>om F</i>	21 pertinere <i>F</i>	autem
enim <i>M</i>	22 est quidem <i>F</i>	23 vel <i>om U</i>
23 - p. 22 1 quidem - sentiri diversorum in auribus sonari <i>F</i>	quidem numero in auribus sentire <i>M</i>	

auribus vel sentiri vel unum et idem omnino in diversis quidem locis relinquere. Eligitur autem diversorum quidem sensus esse ymaginabiliter se generantium et similiter. Quare et vox quedam non animalis est; ea enim que ymaginabiliter fit et similiter animalis non est, quoniam ab animali non profertur. Ad hoc autem dicimus omnem quidem vocem esse animalis. Quis enim ab initio vocem audivit? In silentio quidem simpliciter animalium? Quare et vox quidem quolibet animalis dicetur, quecumque ipso proferente fit. Unius ergo vox ad aures diversorum dirigitur, una autem et eadem non contingens est.

19. Ubi vero aliud quidem simplex, aliud compositum. Simplex est quod a simplici loco procedit; compositum vero quod ex composito. Locus autem simplex est origo et constitutio eius quod continuorum est. Locus autem, ut dictum est quidem, compositus, „habet particulas copulatas ad eundem terminum ad quem et corporis particule coniunguntur“¹. Corporis vero partes ad punctum coniunguntur. Loci ergo partes iuxta punctum necesse est fieri. Igitur loci particule soliditatis particulas claudunt. Erit itaque

¹ De categ. c 5, 5a 10—12. Igitur et loci particulae . . . ad eundem terminum copulantur, ad quem corporis particulae. Transl. Boethii, ML 64, 205.

1—2 diversis] pluribus *FM* 2 relinqui *F* eligitur] eligere *U*
 3 sensus] sensuum *M* sese *M* 5 enim *om U* 7 autem *om U*
 8 enim *om M* silentium *F* 9 simpliciter—quidem *om U*
 animalis videtur *M* 10 ipso quidem *M* 11 fiat *F* 12 eadem
 numero *F* eadem cuiuslibet animalis non *M* 13 ubi vero]
 nam ubi *F* ubi autem *M* quidem *om F* 14 quidem est *F* 15 vero]
 autem est *F om U* ex composito] a coniuncto *F* ex coniuncto *M*
 17 autem] vero *F om M* quidem *om F* 18 quidem copulatas *FM*
 ad eandem partem copulatas ad quam et *M* 19—21 coniun-
 guntur—punctum *om M* 20 vero] enim *F* coniunguntur] co-
 pulantur *F (interl.)* ergo] vero *F* 21 partes loci *om F*
 23—p. 23 1 erit—constabit *om F*

locus simplex in quo punctum iacere constabit. Et-
 enim loca quidem simplicia minimorum corporum
 occupata sunt. Quare neque locus quidem sine cor-
 pore nec soliditas erit sine loco. Contentio autem
 5 oritur de extremitate spere. Nichil enim extra eam
 est; in eo autem locus esse non potest, ut dictum est,
 a superioribus quod ab eo quidem loco ambitur. Con-
 fitentibus igitur nobis speram localem, confiteri utique
 necesse est aliud quidem preter eam esse in quo ex-
 10 tremittatis locus existat. Nichil autem preter idem est.
 Quare extremitas quidem in loco non est. De hiis
 autem insolitum quidem et occultum est pronunciare,
 cum insensibilia sint.

20. Caret autem ubi intensione et remissione; non
 15 dicitur enim altero alterum magis in loco esse vel
 minus, licet maiorem vel minorem locum possideat,
 non autem secundum ubi vel quantitatem aliquam, sed
 secundum id quod quale est.

Inest autem ubi nichil esse contrarium, eo quod
 20 neque loco contrarietas inest; locus enim loco con-
 trarius non est. Quoniam autem neque in aliis, ma-
 nifestum est. Sursum autem et deorsum esse con-
 traria pluribus videntur; multum enim distare videntur
 id quod sursum est esse et id quod deorsum esse
 25 est, quemadmodum sursum et deorsum. Quare con-
 trarietas ubi maxime videtur circa sursum esse et

1 adiacere *M* 2 minimi corporis *F* minutorum corporis *M*
 3 quidem *om F* 5 eam] idem *MU* 6 poterit *F* potest vel *U*
 est quidem *U* 7 a superioribus *om F* 8 esse localem *M*
 utique] nunc utique et *F* 9 eam] idem *F* id *M* 10 constat *F*
 autem] enim *U* 11 quare et extremitas spere quidem *M* 13 cum
 insensibilia sint] et etiam contra sensibilia *F* et extra sensibilia *U*
 16 licet autem *F* vel et *F* 18 est *om M* 19 nichil ubi *M*
 eo quidem *F* 20 loco quidem *M* inest] est *corr M* 22 autem
 esse *U* esse *om F* 23 pluribus *om M* enim] autem *U*
 24 id₂ *om F* 25 et sursum *F* quare et *F* 26 esse *om M*

deorsum esse, quemadmodum et quantitatis circa locum. Contingit autem in eodem duo contraria esse; sursum enim et deorsum esse contraria in eodem sunt. Idem enim sursum est et deorsum ad diversa quidem sumtum; nam turris altitudo sursum est quoad 5 nos, spere vero extremitati comparata inferior est. Amplius autem contrarium idem sibimet fore continget. Si enim sursum esse et deorsum esse contraria sunt, cum idem sursum et deorsum sit, colligitur idem sibimet contrarium esse. Non est ergo contrarietas ulla 10 in eo quod in loco est.

Caput VI. De positione.

21. Positio vero est quidam partium situs et generationis ordinatio secundum quam dicuntur stantia vel sedentia vel aspera vel lenia vel quomodolibet aliter 15 disposita. Sedere autem et iacere positiones non sunt, sed denominative dicta sunt ab eis.

22. Solet autem induci questio de curvo et recto, leni et aspero, quadrangulo, triangulo, bicubito, tricubito, brevi, longo, parvo, magno et similibus. Quam- 20 dam enim partium positionem videntur significare; asperum enim dicitur cuius una pars supereminet

1 esse *om M* quemadmodum] sicut *M* 3 enim] autem *F*
 esse *om M* contraria *om F* 4 enim et *F* 4—5 diversa
 quidem] diversum *U* 5 turris quidem *U* quoad] ut ad *F*
 ad *M* 6 spere vero] et sic *U* comparata nonne *M* 7 autem
om F contrarium quidem *F* contrarium quoque *M* forte *F*
 et contingeret *M* 8 deorsum] inferius *FM* 9 idem et *M*
 9—10 sibi *F* 10 esse] fieri *F* ulla] et illa *U* est] est esse
 contingit *F* 13 vero] ergo *F* quidem *F* 14 dicuntur vel *F*
 15 lena *M* 16 et] vel *U* 17 dicta sunt] dicuntur *M* 18 questio
om M et questio *F* et *om F* 19 triangulo] et triangulo *F*
om M 19—20 et tricubito *F* 20 brevi *om M* magno et
 parvo brevi et longo *F* 21 significare] habere *F* 22 una
 pars] partium una *F* 22—p. 25 1 una—alteri] partium altera
 supereminet *F*

alteri, lene autem cuius particule equaliter posite sunt, similiter et de reliquis. Non autem sunt positiones omnia que dicta sunt, sed qualia circa situm existentia. Ex eo namque quod partes sic sunt dispositae, ex eo
 5 talia a sensibus iudicantur, non autem ex eo quod talia, id est aspera vel lenia vel bicubita vel tricubita sunt. Similiter autem et de aliis huiusmodi que in partibus positionem habent. Erit igitur unumquodque predictorum non positio, sed quale, quod circa posi-
 10 tionem nascitur.

23. Suscipere autem videtur situs contrarietates. Nam sedere ad id quod est stare contrarium esse videtur. Contraria enim sunt que in eodem individuo in eodem tempore impossibile est reperiri, vicissim
 15 autem possibilia insunt esse; sedens enim illico stare potest et stans sedere, quodam autem sedente, impossibile est eundem stare. Ponentibus autem nobis hec contraria esse, inconvenientia cogimur recipere, scilicet quod unum sit contrarium plurium. Secundum
 20 etenim collectionis consequentiam non magis sedere ad id quod est stare contrarium quidem quam ad accumbere. Similiter quemadmodum sedere et stare nunquam in eodem insimul reperiuntur, ita sedere et

1 cuius quidem *M* posite] porrecte *F* 2 autem et reliquis *F*
 positiones ea *F* 3 omnia] ea *M* 4 ex] in *M* 5 a *om* *F*
 ex eo *om* *M* 6 talia id est] idem *F* talia et *M* vel] et *F*
 7 huiusmodi *om* *U* 8 dispositionem *F* igitur] itaque *M*
 9 predictorum] predicatum *M* 9—10 positiones nascuntur *M*
 12 esse *om* *F* 14 in *om* *F* *M* eodemque *F* 15 autem
om *M* *U* possibilia insunt esse] impossibilia inesse *M* 16 stans
 potest *F* sedente] stante *M* 17 stare] sedere *M* autem]
 enim *U* 18 cogimur recipere] recipere hec cogimur *F* cogimur
 concedere *U* 19 scilicet] eo *F* deletit *M* sit contrarium
 plurium] sit plurium scilicet contrariorum *corr.* *F* sit in pluribus *M*
 20 continentiam *F* 21 est *om* *F* quidem est *F* ad *om* *M*
 22—p. 26 1 similiter—occumbere *om* *M* similiter vero et *F*
 23 reperiuntur *F* ita et *F*

accumbere, secundum quod huiusmodi dispositiones, situi nulla contrarietas inerit. Fortasse autem nec insolitum quidem putabitur unum contrarium esse plurimum. Pallor enim ad nigrum et album contrarium videtur: nam sub eodem genere cum sint, nunquam⁵ in eodem inveniuntur et vicissim transmutantur. Relinquitur igitur unum pluribus esse contrarium. Non est autem pallidum ad album vel nigrum contrarium: etenim cum utroque in eodem est; pallidum enim et colores reliqui ex albo et nigro conficiuntur. Necesse¹⁰ est ergo in quocumque pallidum est, in omni quidem eo esse album et nigrum, et similiter de ceteris quidem coloribus. Amplius autem quidem et ratio contrariorum est circa idem existere natura, sedere autem et iacere non circa idem natura, sed seiuncta. Et¹⁵ enim sedere circa rationabilia proprie, iacere autem et accumbere circa diversa. Huius autem signum est equi et hominis similitudo, quibus sine dubio accubitus esse probatur.

24. Proprium autem positionis est neque cum magis²⁰ nec cum minus dici. Sedere autem non magis positio est quam accumbere neque minus neque sedens alterum altero magis et minus dicitur neque accubens, neque universaliter secundum aliquam aliam positionem.

1 accumbere et stare secundum igitur huiusmodi *F* quod] ergo *M* 2 fortassis *FM* quod nec *U* 3 quidem] idem *F* 4 et ad *U* igitur *om F* 7 contrarium] adversum *FM* id est contrarium *F* *interlin.* vel] et ad *U* 9—10 et colores] coloris et *M* 10—11 necesse est ergo] necessario ergo est *F* necessario ergo *M* 12 eo] eo quidem *F om M* et similiter] similiter autem et *FM* 12—13 quidem *om F* 13 quidem et *om M* et ratio *om F* 14 naturaliter existere *F* 15 et] ad *M* 16 autem] vero *FM* 17 est et₂ *U* 18 hominis et *M* 19 esse] inesse *M* 20 propriatur *F* 21 nec cum minus] nec cum amplius *F* et minus *U* autem] namque *F* non *om M* 22 est *om FM* 22—23 sedens alterum altero] nec ab altero alterum *M* 23 et] vel *F* 24 aliam positionem] speciem positionum *F*

25. Magis autem videtur proprium esse positionis substantie proxime assistere omnibus aliis formis superpositis. Positio vero nichil aliud est quam naturalis ipsius substantie ordinatio, qualis a principio quidem innata est, ut ea que asperis vel lenibus et equalibus et inequalibus inest vel a nature quidem motu consueto, ut sessio et accubitus et similia. Quicquid igitur proxime substantie assistens est id necessario positio est. Et omnis quidem positio huius rationis
10 suscipit predicationem.

Caput VII. De habitu.

26. Habitus autem est corporum et eorum que circa corpus sunt adiacentia secundum quam dicuntur hec habere, illa vero haberi. Hec autem nunquam
15 dicuntur secundum totum, sed secundum particularem divisionem, ut armatum esse et calceatum esse. Hiis autem neque simplicia quidem nomina posita sunt, quibus ea appellantur, sed sint eis nomina eorum armatio et calceatio. Ad horum autem proportionem
20 et reliquis.

27. Suscipit autem habitus magis et minus. Armator enim eques pedite dicitur, et calceator qui caligis et calceamentis quam qui solum calceamentis vel

1 autem om M esse om F 2 existere MU omnibus
quidem FM 2-3 superpositis M 3 vero autem F enim M
naturaliter F 4 quidem om F 5 est om U et om FM
6 et vel F natura quidem moto M 7 et ut U 8 id
idem U 9 ratio U 12 autem quidem F est forma M
13 corpus corpora F 14 hec quidem F 14-15 hec autem
numquam dicuntur hec autem non F dicuntur non M 15 sed
secundum secundum autem F 16 et om F 18 appellantur F
eis om U 19 et om FM horum eorum M autem om F
20 et de U 21 et magis F 22 eques miles U qui qui
cum M quidem qui U 23 est quam M vel caligis om F
vel et M

caligis dicitur. In quibusdam autem verum non est quod cum magis et minus predicentur, ut vestitum esse et similia.

28. Habitui quoque nichil est contrarium. Etenim armatio calciationi contraria non est; idem enim calciatus et armatus est. Quoniam autem aliis contrarium non est palam est; similiter autem hiis et alia.

29. Proprium autem habitus est in pluribus quidem esse, ut in corpore et in hiis que circa corpus sunt; adiacet autem corpori et hiis que circa corpus sunt¹⁰ existere. Hoc autem, ut dictum est, fit secundum eam que in partibus est divisionem. In paucis autem aliis principiis huiusmodi invenies. In quantitate enim solum et in hiis que ad aliquid sunt reperies similia. Ad aliquid autem ut figuraliter dicatur, ut similitudo¹⁵ et dissimilitudo, que in pluribus similibus et dissimilibus insunt. Quantitas autem, ut numerus, qui in numeralibus est utique semper crescens secundum unitatum multifariam ascensionem. Simpliciter autem nichil invenies tot distribui partibus ut numerum; non²⁰ autem omnis quidem quantitas vel relatio talium est. Habitus autem omnis in pluribus necessario consistit,

1 in *om FM* 2 quod] vox que *M* cum *om F* predicetur *M* ut *om U* 5 armationi calceatio *U* 6 est *om U* 7 autem] autem et *M om U* 8 autem *om U* quidem esse *om FM* 9 in₁ *om M* in₂ *om FM* circa *om M* 10 autem] enim *F* autem corpori *om M* 11 existere *om U* hoc *om M* ut] quod *M* 12 divisionem *om M* 13 aliis principiis] aliis principiis hiis *F* nullis *U* 14 in *om M* 15 autem] quidem *F* 16 et dissimilitudo] dissimilitudini *M* que pluribus et *M* in *om F* 17 insunt] inter est *M* qui etiam *F* qui et *M* inest *F* 18 utique inest *F* 18—19 semper—ascensionem] crescens unitatum multifariam inadscensionem *M* 19 multifariam *om U* simpliciter] similiter *F* 20 invenies tot] reperies possibile in tot *F* partibus possibile ut numerata *M* 21 quidem *om F* vel] aut *FM*

ut in corpore et in hiis que circa corpus sunt. Quare omne quod in corpore est et hoc quod circa corpus est consistens habitus nomen sortitur. Quare quidem magis proprium erit habitus corpore et circa corpus
 5 existentibus secundum eam que partium est divisionem, ut in pluribus existere.

30. „Dicitur autem habere multis modis“¹. Habere enim dicimur secundum alterationem, ut albedinem et nigredinem, et quantitatem ut longitudinem. Nichil
 10 autem est dicere aliud albedinem aut longitudinem quam album aut longum esse. Dicitur etiam vas habere aliquid, ut modius triticum, quod nichil aliud dicere est quam continere. Habere quoque in mem-
 bro dicimur, ut in digito anulum, quod tantum est
 15 dicere quantum est digitum in anulo esse. „Dicitur autem et vir habere uxorem et recipere uxor virum“². „Hic autem insolitus est habendi modus quod habetur habens dicitur habere; hoc autem habere nichil aliud

¹ Cf. De categ. c. 15; 15 b 17. Habere autem multis modis dicitur. Transl. Boethii. ML 64. 293. Totum hoc caput intus conecitur cum illo capitulo De modis habere.

² Ibid. 15 b 28. Dicitur autem vir uxorem habere et uxor virum. ML l. c.

1 in₁ vel M in₂ om M 1—3 quare—sortitur] proprium consistit quare quod in corpore et circa corpus est existens habitus nomen sortitur F omni quidem corpore et his que circa corpus sunt subsistens habitus non tamen sortitur M 3 sortitus U quidem om M 4 corpori F 6 pluribus est F 7 autem] vero M 7—8 multis—dicimur om M 8 dicitur F 9 et₁ om M 9 quantitatem ut om M ut] et F 10 autem] tamen FM aut] habere vel F 11 aut] vel F et M etiam] autem M 13 dicere est] est habere F dicere M quoque] quoque ut F autem et M 14 dicuntur M tantumdem F 15 dicere] habere F est—esse] et anulatum digitum esse F est] et M 16 et₁ om FM 17 hoc autem insolitum M habendi modus] huiusmodi modus ut F quod habetur] ut quod habere M 18 habens om F

est quam cohabitare“¹. Quare modi habendi qui dici consueverunt, quinario numero continentur. „Fortasse autem alii modi habendi erunt preter eos qui numerati sunt“², sed, si qui alii sunt, diligens inquisitor inveniet.

5

Hec quidem de principiis dicta sufficiant; reliqua autem in eo volumine quod De analeticis est, querantur.

Caput VIII. De magis et minus.

31. Dicitur autem magis et minus suscipere tripli- 10
citer³. Aiunt autem quidam quod secundum cremen-
tum vel diminutionem eorum que suscipiunt subiecto-
rum; aliter autem et alii ipsa quidem que suscipiuntur
in suscipiente diminui et crescere annuntiant; alii
autem secundum utrumque eorum diminutionem et 15
augmentum.

32. A primis itaque inchoantes que eorum firma

¹ Cf. *ibid.* 15b 29—30; ML I. c.

² *Ibid.* 15b 31. Forte tamen et alii quidam apparebunt modi de eo quod est habere. Sed qui consueverunt dici, pene omnes enumerati sunt, ML I. c.

³ Confer de tribus sententiis similibus *Comment. Boethii in Categ.* I. 3. ML 64, 257.

1 est] significat *M* huiusmodi habendi modi *F* 2 con-
suevere hii sunt qui *F* quinario] qui necessario *M* conti-
nentur] terminantur *F**M* 3 autem — erunt] quidem alii modi
habendi habentur *F* alii quidem habentur *M* eos] hos *F**M*
4 sed — sunt *om F* alii *om M* inquisitio inveniet *F* inquisitio
inveniat *M* 6 hec] et *F* et hec *M* de VI *F* hec dicta *F*
hic dicta *M* 7 autem] vero *F* 7—8 in — querantur] quidem ana-
leticis est volumine queratur *M* 7 quod] qui *U* est *om F*
11 autem] enim *M* quod *om FM* 13 suscipiunt *M* 14 et
diminui *M* annunciant] asserunt *F* autumant *M* 15 utrumque
eorum] utramque amborum et *M* eorum suscipiunt *F* 16 augmen-
tum] amentationem *M* 17 itaque] ergo *F om M* firmissima *F*

sit et rata sententia manifestabimus. Si quis vero et primam et secundam destruxerit, utique et tertiam destruet, que ex utraque efficitur coniunctione. Non igitur secundum suscipientium sui ipsorum cremen-
 5 tum vel decrementum, cum magis et minus aliquando vocentur. Nulla enim ratio obviaret dicenti hominem et animal, substantiam et cetera similia cum magis et minus dici, concedentibus secundum subiecti intensionem et remissionem quolibet secundum magis
 10 et minus dici.

33. Amplius autem equus quidem augmenti et diminutionis motum frequenter sustinet; dicitur autem minor lapide quodam, qui nunquam intensionem vel remissionem passus est. Mons autem alio monte maior
 15 dicitur, cum neuter crescat vel decrescat. Amplius autem et margarita albiore quidem dicitur equo, cui pedem esse album contingit; hoc autem non est secundum quod equus quidem a margarita in essentia superatur. Colligere ergo oportet vel margaritam
 20 quidem albiorem equo pronunciari secundum subiecti magnitudinem vel parvitatem, vel non verum quidem albiorem esse equo margaritam contingit, vel nichil

1 sit] sunt M manifestabo M vero] etiam F 2 destrueret F tertiam] intima U 3 conficitur U 5 decrementum] diminutionem U cum om F et] cum M 5-6 aliquando aliqua F aliquando vocentur. Nulla] aliqua dicere. palam M 6 ratio obviaret] est obvia ratio quidem F 7 hominem quidem F quam et animal et substantia M et substantiam F cetera om F cum om M 8-10 concedentibus] dici om F M 11 equus quidem] et equus F quidem et M 12 autem] quidem F 13 nunquam nec M vel] nec M 14 autem] etiam F maior] minor M 16 et om U quidem dicitur equo] quam equus dicitur F 16-17 cui pedem esse] cui pedem quidem quamvis F pedem quamvis M 17 album habere F est om F M 19 superatur. Colligere ergo] separetur. Colligi M 20 quidem om F pronunciare vel F subiecti om F 21 vel] et F quidem] autem F 22 contingit] esse F

omnino cum magis et minus dici secundum subiecto-
rum magnitudinem vel parvitatem neque secundum
crementum vel diminutionem. Hoc autem palam est
quod secundum magnitudinem subiecti quidem mar-
garita albiore equo non dicitur. Et quoniam quidem 5
margaritam non albiorem equo esse falsum est, relin-
quitur igitur secundum magnitudinem subiecti vel par-
vitatem nichil cum magis et minus dici.

34. Amplius autem neque secundum ea que infi-
ciunt. Si enim secundum magnitudinem quidem al- 10
bedinis vel alicuius ceterorum aliquid dicitur albius
aliquo vel secundum parvitatem minus album vel
quomodolibet aliter, utique et magis albus equus vel
homo vel quodlibet aliud animal albius margarita
diceretur. Etenim maior albedinis quantitas equo 15
accidit quam margarite. Amplius autem maius et
parvius dicitur alterum altero nec secundum subiecti
neque accidentis crementum. Quoniam autem non
secundum subiecti crementum vel magnitudinem ali-
quid parvius altero dicatur manifestum est, neque 20
quoque secundum ampliorem ipsius accidentis quanti-
tatem. Etenim quantitas ultra subiectum protendi non
potest: terminus etenim quantitatis corpus est, parvi-
tas autem quantitati supponitur; quare ultra quidem
parvum subiectum parvitas ipsa non porrigitur. Quanto 25

1 omnino cum *om FM* 1—2 subiecti *F* 2 secundum
om M 4 quod] quoniam *M om U* quidem *om F* 5 equo
om M quoniam] tamen *F* quidem *om M* 6 non *om F*
equo *om M* falsum] verum *F* 7 vel parvitatem *om F*
subiecti vel parvitatem *om M* 8 et] vel *F* vel cum *M* dici
similiter autem et neque secundum parvitatem *F* dici similiter
nec secundum parvitatem *M* 10 quidem *om M* 11 vel] nec *M*
16 ~~minus~~] minus *U* 17 ~~secundum~~] *om U* 18 ~~neque~~] et *F*
19 magnitudinem] diminutionem *U* 20 altero] aliquo *M* 21 quo-
que] enim *U* 22 protendi] extendere *F* 23 quantitati] quan-
titatis *M* 25 ipsa *om M* quando *M*

igitur subiectum parvius efficitur, tanto parvitat
 quantitas minoratur. Patet itaque nichil cum magis
 et minus predicari nec secundum subiecti solum aug-
 mentum vel diminutionem nec accidentis; quare nec
 5 secundum utrumque.

35. Oportet igitur alia invenire que cum magis et
 minus dicantur. Huiusmodi autem sunt ea que sunt
 in voce eorum que adveniunt non secundum subiecti
 mobilis clementum vel diminutionem, sed quoniam
 10 eorum que sunt in voce impositioni propinquiora sunt
 sive ab eadem remotiora. De hiis enim cum magis
 dicuntur que propinquiora sunt ei que in ipsa voce
 est impositioni, cum minus autem de hiis que remo-
 tiora consistunt, ut album dicitur in quo pura albedo
 15 est. Quanto igitur aliquid ad vocis impositionem ac-
 cedens puriori inficitur albedine, tanto et candidior
 assignabitur. Et parvius dicitur aliis quod quidem
 comparatum aliis stature diminutione et quantitate
 vincitur. Quicquid igitur est quod in quantitatis men-
 20 sura superatur, id continuo parvius pronuntiabitur.
 Similiter autem et de aliis.

36. Dubitabit aliquis quamobrem hec quidem cum
 magis et minus dicuntur, substantie vero minime. Hoc

1 igitur] enim *U* tanto et *M* 2 quod *om M* nichil cum]
 neque cum *F* quod nichil *U* 3 et] vel cum *F* 3—4 augmen-
 tatum *M* 6 alia] itaque aliquam *U* 7 autem] vero *F M*
 8 eorum] quarum *F* subiecti vel *F M* 10 quedam eorum *U*
 sunt] est *M* positioni propinqua *M* 11 remotiora sunt *F*
 magis et minus *U* 12 proximiora *F* 13 autem] quidem *F*
 14 albus *M* 15 quando igitur quis *M* quidem aliquid *F*
 aliquid *om U* vocis institutionem vel *U* 17 parvum *M U*
 aliis] alii *F om M* quod quidem] quam quod *M* 18 com-
 paratum] cum sit comparatum *F* et paratum *M* aliis *om F*
 stature & dimensione *F* stature diminutione *om M* 20 pro-
 nunciatur *F* autem *om U* 22 vero aliquis *F* quidem *om U*
 et cum *M* 23 dicuntur *om MU* vero *om M*

autem contingit, quoniam substantiarum impositio in termino, quidem est ultra quem transgredi impossibile est. Additur autem et de accidentibus quibusdam, que sine magis et minus dicuntur, ut triangulus et quadrangulus et similia. Non enim quadrangulatum unum altero dici-⁵ tur magis vel minus, contingit autem quoniam quidem in substantiarum designatione accipitur. Etenim quadrangulus et qualitas nuncupatur et corpus quadrangulatum. Vel eadem que in superioribus hoc vetat ratio, quoniam huiusmodi impositio in termino¹⁰ quidem facta est, ultra quem transgredi non licet, quemadmodum in superlativis, ut albissimus et nigerimus et huiusmodi sine magis et minus sunt, quoniam huiusmodi impositio facta est in termino, ultra quem porrigi impossibile est. Possibile enim si contingeret,¹⁵ nullum sequetur impossibile. „Quapropter etsi omnes puncti componantur, nullam faciunt magnitudinem“¹, quoniam punctus, puncto compositus, nichil auget.

37. Est autem generatio simplex et corruptio, non

¹ De gen. et corr. l. 1 c. 2, 316 a 33. Textus veteris translationis secundum Cod. Vat. lat. 2984 f. 62^v habet: Quapropter et si omnes [sc. puncti] componantur, nullam faciunt magnitudinem. Cf. Com. Thomae l. 1 lect. 4.

1 facta est in termino ultra *U* 2 ultra et ultra quam transgredi *M* quem quidem *U* est₂ om *U* 3 autem et om *F* 5 et₂ om *M* 5 quadrangulus alio magis *U* 6 autem om *U* quidem om *F* 7 designatione] assignatione *M* 8—9 quadrangulatum *F* quadrangulatum vel in inferioribus que ratio hic vetat *M* ea *F* 9 hoc om *F* 10 huiusmodi impositio] in hiis impositio *M* huiusmodi positio *U* ipso termino *F* 11 quidem om *F* 12 ut] etenim *F* *M* et in *F* 12—13 nigrissimus *U* 13 magis] amplius *F* *M* 13—14 quoniam—facta] eo quod non potuerunt intensione ultra quam hec impositio *M* 13 quoniam] eo quod *F* 14 facta om *F* quem] quam *M* 15 impossibile] possibile *M* contingit *U* 16 sequitur *F* *U* 18 si puncto componitur *U* 19 autem] enim *U* etenim generatio simpliciter *M*

congregatione et segregatione, sed quando transmutantur ex aëre specificato in hoc totum. In subiecto enim duo sunt, quorum hoc quidem est species secundum rationem, hoc autem secundum materiam. Quando igitur in hiis duobus est transmutatio, generatio erit et corruptio simpliciter secundum veritatem. Dicitur simpliciter in hiis generari magis hoc aliquid et species quam terra. „Musicus enim homo corruptus homo immusicus generatus est, homo autem manet idem, si quidem non passio esset secundum se musica et immusica, hiis quidem generatio esset, hiis autem corruptio. Ideo hominis quidem hee passiones, hominis autem musici et immusici generatio est corruptio quedam. Nunc autem hominis manentis passio musica et immusica, ideo alteratio talis“¹.

¹ De gen. et corr. I. 1 c. 4, 319 b 25—31. Translatio vetus Cod. Vat. I. 2984 f. 65^r: Musicus homo corruptus est, homo autem non-musicus generatus est, homo autem manet idem. Si quidem igitur huius non-passio esset secundum se musica et immusica, huius quidem generatio esset, huius autem corruptio. Ideo hominis quidem passio hec, hominis autem musici et immusici generatio quedam et corruptio. Nunc autem passio hec manet. Ideo alteratio circa talia. Cf. Com. Thomae I. 1 lect. 10.

1 et segregatione] nec aggregatione F' in segregatione M
1—2 transmutat M 2 toto U enim om F' 3 hoc quidem
quoddam F' 4 materiam] naturam F' quando quidem F M
5 igitur om F' 6 simpliciter om F M 7 magis autem aut U
magis om F' 7—8 species hec M 8 enim om F M homo
est M U 9 immusicus] musicus F' in initium sicut M ad idem
si quis autem huiusmodi passio M 10 hiis non F' musica
musicus omusica M 11 immusicus F' hiis 1 et 2] hoc modo M
12 ideo hominis] in nominis M he] huius F' 13 est] est et F'
om M 14—15 nunc talis] hoc autem hominis passio manentis.
musica et immusica et offatio talia M nunc autem hiis simpliciter
est et generatio corruptio. passio autem hec maxime ut musica
et immusica, ideo est alteratio talis U 14 hominis manentis]
hoc manentis F' hiis M

38. „Est autem yle maxime subiectum proprie generationis et corruptionis susceptibile“¹. Sed quare discens quidem non dicitur generari simpliciter, sed secundum quid generari disciplinatum? Hec autem determinata sunt in Predicamentis. Hoc quidem hoc aliquid substantiam significat, hoc autem quale, hoc autem quantum. Quaecumque igitur substantiam non significant, non dicuntur simpliciter, sed secundum quid generari. Est autem quod inest secundum naturam moveri sursum, ut ignis².

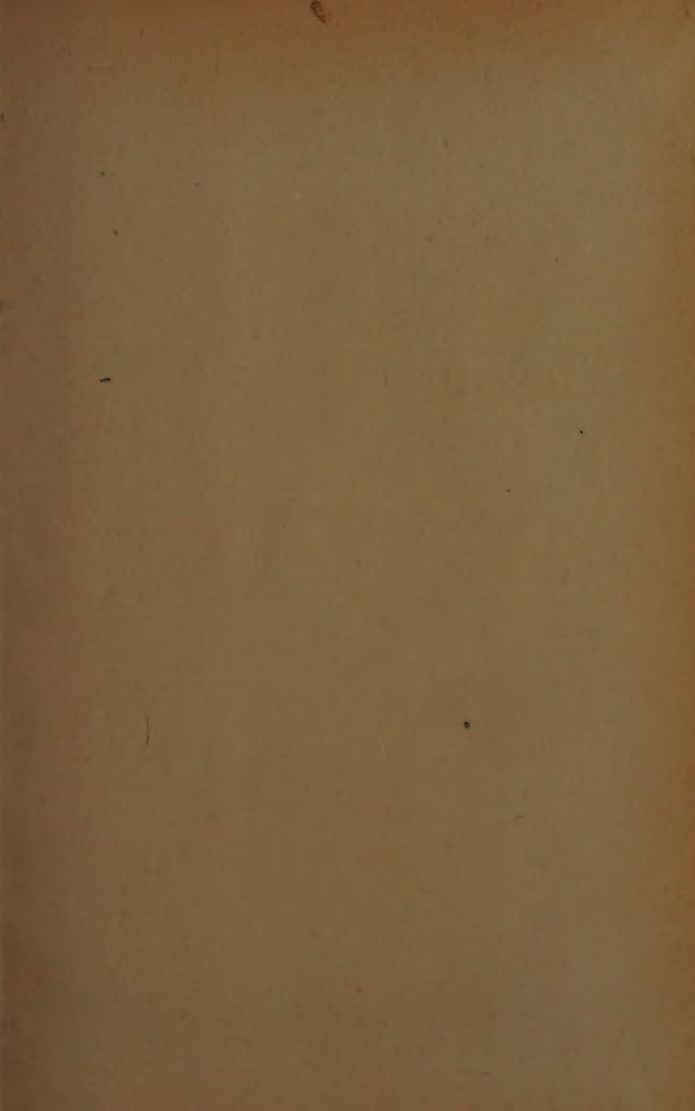
10

EXPLICIT LIBER SEX PRINCIPIORUM.

¹ De gen. et corr. l. 1 c. 4, 320a 2—3. Transl. vet. Cod. Vat. . 2984 f. 65v: Est autem materia maxime quidem subiectum proprie generacionis et corrupcionis susceptibile. Cf. Com. Thomae l. c.

² De gen. et corr. l. 1 c. 3, 319a 8—16. Transl. vet. Cod. Vat. l. 2984 f. 64v: Quod autem post dicetur, non querit hoc, sed quare discens quidem non dicitur simpliciter generari, sed quid generari in disciplinatum, plantam autem generari. Hec autem determinata sunt predicamentis. Hoc quidem enim hoc aliquid significat, hoc autem quale, hoc autem quantum. Quaecumque igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter, sed quid generari. Sed tamen simpliciter in omnibus generacio quidem, sed que in alio ordine dicitur, puta in substantia quedam [l. quidem], si ignis, sed non si terra, in qualitate autem si disciplinatum, sed non quando indisciplinatum. Cf. Com. Thom. l. 1 leca. 9

1 maxime] quidem *U* proprium *M* 2 corruptionis est *U*
3 dicitur] est *F* simplex *F* 3—4 secundum quid] sed quidem *F* om *M* 4 disciplinatum. planta autem dicitur generari simpliciter. hec *F* 5 quidem. hec *M* quidem] autem *F*
5—8 quidem substantia hoc aliquid significat hoc autem tale hoc autem quantumcumque igitur non substantia significat non simpliciter sed aliquid generari *M* 6 significat *U* autem₁ om *U* autem₂] vero *F* 9 quod] cui *U* inest et igitur *M* 9—10 sursum om *FM* 10 ut ignis] et ignis est *M* 11 explicit—principiorum] om *FM*

208.291//

P 828 H

26072

PORRETANUS, GILBERT

AUTHOR Liber de Sex Principiis
Gilberto Porretano Ascriptus.

TITLE

Ed. : Alban Heyse, O. F. M.

DATE DUE

BORROWER'S NAME

STORAGE - CBPL

26072

